

CARTILE SATEANULUI ROMANU.

Scriere periodica

pentru trebuintele poporului romanu.

Destépta-te Romane!

PATRI'A si MAM'A.

Adio! Mam'a mea iubita,
Ce la sinu-ti m'ai nutritu,
Nopti intregi neodichnita
Cu multu dragu m'ai ingrigitu!
Adî, candu Patri'a me chiama
Trebe se te lasu oh, Mama!

Pieptu-mi geme si suspina,
Candu pre ten' te parasescu, —
Dar' dorerea mi-se-alina
Candu la patria gandescu!
Tu esti mam'a mea cea buna;
Ea ni-e la toti de-impreuna!

Pentru voi sante fiintie
Singuru, bate pieptulu mieu, —
Martoru mi-e sant'a credentia
Si-unulu yecinicu Domnedieu!
De se cere chiar' in dóue
Ve impartu anim'a voue!

Tunuri urla la hotare
Anunciandu înfricosiatu:
Cà la noi dusimanu-'n tiéra
Vrea se viie intr'armatu...
Audî buciumulu cum suna?
Adio! mam'a mea cea buna!

De-oiu mori in batalía,
Nu-me plange maic'a mea;
Pentru scump'a Romanía
Dulce-mi va fi mórtea grea!
Dulce-e mórtea la hotara
Pentru mama, pentru tiéra!

Bp. 3/15 V. 1876.

Vasilii Filipu.

Inceputulu si istori'a Romaniloru.

(Tractatu pentru poporulu nostru in forma de dialogu.)

Sér'a VIII.

Preotulu. Bene v'am aflatu, iubittii mei! Se scíti cà fórte mare bucuría am in Domnia-vóstra, vediendu, cà atátu de bene ve placu povestile mele despre ómenii nostri cei mari, cari totu-dé-un'a au fostu gat'a a face ori-ce pentru benele comunu (de obsce). — Bene faceti dragii mei, càci Romanulu numai asia se va poté redicá din scarea in carea se afla astadi, déca va ascultá de benevoitorii sei si va invetiá din faptele trecutului cum se se iubésca unulu pre altulu si cum se stè facia cu toti dusímánii, cari f-i voiescu reulu; si oh Dómne! multi suntu, cari voiescu reulu nostru a Romaniloru! — — Astadi iubitiloru! toti cei din tiér'a nóstrá se trudescu se ne faca ori-ce feliu de neamu, chiaru numai Romanu nu! BCU Cluj / Central University Library Cluj

Elia. A trecutu bab'a cu colacii! — Eu, cá omu de rëndu asia socotescu, cà ori câtu se voru sforí si se voru opintí totu in zedaru le va fi ostenél'a. — Am întielesu si eu cà, acumu pre satele nóstre romanesci au inceputu a se face scoli imperatesci, cum le dícu, si inca pentru ace'a, cá in acele toti copíii de romanu se invetie in limbi streine si mai cu séma cea unгурésca, — póte ace'a e cea mai invetiata in lume?!

Stefanu. Scíi ce frate Elia! lasa-o la foculu ei; — eu am fostu catana si cá atare am amblatu tóte tierile imperatului nostru celui din Beciu, si am audítu multe limbi, dara eu limb'a Ungurésca nu o-am audítu decátu singuru numai in Tiér'a unгурésca, dara si acolo numai între cei neinvetiati, cà-ci cei de prin orasie si invetiati vorbescu limb'a nemtiésca, apoi in catania inca totu nemtiesce se face mustr'a; — deci nu au ce se trudí se-si latiésca limb'a, — cà: cu limb'a loru poti morí de fóme, déca vei merge numai de trei pusícaturi din tiér'a unгурésca!

Eu domnule Parente me rogu se lasămu lucrurile aceste si se faci bene se ne povestesci mai incolo din trecutul neamului nostru romanu ; că-ci deca ne-ar' audí vre-unu unguru inca s'ar' si superá pre noi că noi nu incăpemu de ei, lasa traiésca sí ei ! — pana-candu va vré neamtiulu. —

Preotulu. Intieptiesce vorbesci fétulu meu !

V'am spusu, că Romanii, stramosii nostri, s'au luptatu cu Samnitii 50 de ani. In acei 50 de ani i-au învinsu cu totulu si le-au cuprensu tóta tiér'a. Acésta biruintia intr'atát'a a imbarbatatu si încuragiatu pre Romani, cătu ei voiéu se cuprenda tóta Itali'a, pana la mare, cu atátu mai vèrtosu, că in partea mai spre améidiá eráu orasie frumóse si avute, afora de ace'a tóta Itali'a e o tiéra fórté frumósa, intru-atáta, că s'a facutu dicala despre o cetate de acolo cu numele Neapolea : „Se vedi Neapolea si apoi se mori.“ Adeca, deca poti vedé Neapolea poti morí, că totu ce e frumosu pre lume ai vediutu. Asia-dara nu ne potemu mirá, că Romanii si-au pusu ochii pre acele cetati si orasie frumóse.

Erá in Itali'a o cetate, cu numele Tarentu. Cetatea acés-t'a erá tare avuta, si asia se uitá cu ochi pismasi la Rom'a si nu-i pareá bene că se latiesce si împoternicesce asia tare — si togmai de ace'a cautá privilegiu cá se se apuce la hartiu cu ea. Rom'a a bagatu de séma de acést'a si togmai i pareá bene. Si cá se face pre placerea Tarentului, a tramisu nisce corabii ca negociu la Tarentu. Tarentulu candu a vediutu corabiele, s'a apucatu si le-a stricatu tóte. — Venindu vestea la Rom'a, tóta lumea romana s'a maniatu pentru acestu lucru facutu cu nedreptulu, — deci Rom'a numai decátu a tramisu solia la Tarentu, ca se setudumănesca pentru acésta fapta. Si ce cugetati, óre Tarentulu s'a impacatu cu Rom'a ? De unde ! A inceputu a batjocuri pre solia si a o ride cu hohotu. Éra soli'a romana cu totu curagiulu a disu : „Bene, bene — rídeti numai rídeti, că veti spalá

voi acésta batjocura care o puneti pre noi cu sangele vostru si alu copíiloru vostri!“ — Si asia a sí fostu. Cà-ci Romanii nu 'si-au potutu lasá batjocurita soli'a, nu! cà Romanulu totu-dé-un'a a fostu falosu pre numele seu, si cene cutezá a-lu vatemá, acel'a trebuiá se fia piedepsitu. Togmai asia au facutu si cu Tarentulu. I-a poruncitu batalía. Tarentulu, ce e dreptu, erá fórte avutu in bani, dar' nu avé fetiori, cari se se scie bate, nu avé, cà-ci Tarentulu erá o cetate mai multu negotiatorésca; asia-dara a tramisu dupa ajutoriu la unu craiu streinu din Epiru, cu numele Piru. Acestu craiu erá teneru si inca nepatítu, deci candu audíra vorbele celé magulítorie ale Tarentiniloru: cà adeca elu e chiamatu cá se bata pre Romani, si se cuprendia tóta Itali'a, cà numai elu e acel'a, in care si-au pusu ei tóta nàdejdea (sperarea), a sí pornitu cu o armata de 30.000 de fetiori in contra Romaniloru si cá se apere Tarentulu. — Piru a dusu cu sene sí 20 de elefanti. — Aci trebuie se ve spunu, cà pre acele tempuri se folosiáu elefantii in bàtài, cà-ci suntu fórte tari, apoi pre spatele loru facéu turnuri in cari intráu mai multi fetiori, si apoi de-acolo ei sagetáu, dar' pre ei altii nu-i poteáu. — Romanii, strabunii nostri, pana acì n'au fostu mai vediutu bàtài cu elefanti, si de ace'a, candu au datu pieptu mai antaia-data la Heracleia (an. 280 ante de Chr.) — a învinsu Piru pre Romani, dara cu tóta învingerea lui totusi vediendu curagiulu si vitegí'a cea mare a Romaniloru, a dísu: „Cu astfeliu de soldati eu a-si cucerí si învinge tóta lumea, si cà domní'a Romaniloru s'ar' întende preste totu pamentulu déca le-asiu fí eu comandante.“

Ati audítu ce díce unu streinu, unu dusímanu de-alu Romaniloru; ati vediutu, cà de-sí ar' fí vrutu se acopere in cétia négra vitegí'a, totusi e silitu se díca si ace'a, ce nu bucúrosu o díce ficene. Si cumcà elu (Piru) s'a temutu de Romani, arata fapt'a ace'a alui, cà dupa învingerea dela Heracleia, tramite la Rom'a

solia, pre unu barbatu fôrte învêtiatu si tare bunu de gura — oratoru mare — cá se mediolocésca la Rom'a pace.

Barbatulu, pre care l'a tramisu se numiá Cinea. — Acest'a ajungundu la Rom'a si-a pusu tóte poterile si 'si-a folositu tóta scienti'a si tóta dulcêti'a cùventului, numai se póta aplecá pre Romani se faca pace. — Intru atât'a a vorbítu de frumosu si de dulce, câtu erá pre aci, cá Romanii se primésca pacea. Dar' candu fû lucrulu mai gîngasiu, candu Senatulul erá aplecatu a face pasii pentru pace, aduce Domnedieu in Senatu pre betranulu si orbulu Apiu Claudiu. Acest'a erá lipsitu de a vedé sórele, de a vedé frumsêti'a cetatiei, a patriei s'ale; erá orbu cu ochii trupesci, dara vedeá cu cei sufletesci; elu cu sufletulu lui iubiá patri'a, iubiá totu ce erá in patria, iubiá venitoriulu, marímea natiunei sale. Acest'a, Apiu Claudiu, erá orbu, dara erá mare. Cum a întielesu despre-ce e vorba in Senatu, adeca de pacea cu Piru, a inceputu a dogeni pre ceia-lalti senatori, dicundu intre altele: „Aduceti-ve amente de faptele aceluor Romani, cari jacu in mormentu, in sinulu acestei patrii, pentru care eis'au luptatu, si nu fíti mai malatici decâtu ei. Cugetáti, cà acei'a ne suntú nóue parenti si noi le suntemu fíi, se bagamu de séma, cà déca ne vomu abate dela calea pre care au mersu ei, si ni-au lasatu cu limba de mórte, cá se mergemu si noi; dícu, déca ne vomu abate de acolo: ei nu se voru poté odichni in mormentu; nóue ne va fí rusíne a calcá pamentulu carel'au cascigatu ei, cà-ci nu suntemu vrednici de ei! Iubiti-ve dragii miei patri'a, iubiti-o si o aperati cu braciulu, acei'a, cari aveti lumin'a ochiloru si nu sunteti cá mene fora lumin'a ochiloru. Ascultati de mene, oh ascultati! si nu puneti pace cu dusímanulu Piru, nu! cà elu vrea se ne înghitia!

Aveti voi la cene se ve uitati îndàreptulu vostru, n'a fostu in lume unu poporu, care se fía datu mai mari si mai multi vitégi (eroi); deci celu ce se va aretá aplecatu de a pune pace cu Piru dusímanulu nostru: se fía afurisitu!“

La audiulu acestoru cuvente Romanii intr'atát'a s'au animatu, câtu nu voiéu a cunósce nece o piedeca intru alungarea dusímanului din Itali'a; deci lui Cine a i-se dete urmatoriulu respunsu: „Dute si spune domnului teu, cà numai dupa ce va esí din Itali'a, póte avé sperare cà va capetá pace!“

Cine a, mirandu-se de atát'a barbatía, de atát'a curagiu, s'a intorsu la domnulu seu spunendu-i ce a auditu si ce a vediutu. Elu a dísu catra Piru: „Dómne! ce am vediutu in Rom'a nu se póte vedé nicairi. Senatululu romanu mie mi s'a parùtu cà este un'a adunare de Díei, si poporulu romanu e voiosu si aplecatu se se bata pana va invinge — seau va cadé in lupta cu cinste si lauda!“

Piru nu doriá alta mai cu sete, decâtu a poté vorbí cu unu cetatiénu romanu, si se védia ce portare au acei'a. Dorirea ast'a a-lui s'a implenit in scurtu. Piru in lupt'a dela Heraclea a prensu mai multi soldati romani.

Romanii in Rom'a la anumite tempuri ale anului aveau petreceri, jocuri nationale, la cari trebuia toti se iè parte; adeca pana tieneau jocurile loru, pana atunci totu sufletulu romanu trebuia se fía liberu. Si de-ace'a Senatululu din Rom'a a tramisu la Piru solia, in frunte cu întieptulu si iubitoriulu de dreptate Fabriciu, cá se se sfatuiésca despre cei prensi, ca adeca se-i slobóda se vena acasa.

Audíndu Piru cà vene Fabriciu, fórte tare s'a imbucuratu, cà-ci la acest'a i merse vestea de omu de omenía dar si de seracu.

Deci întâlnindu-se Piru cu Fabriciu, au început a se sfatui și a povesti și despre un'a și despre alt'a. — Odata dice Piru către Fabriciu: Prietine! eu știu că ești foarte seracu, deci éta aci ni bani și auru destulu, dă-lu cu tene și fii avutu! — Dara Fabriciu n'a voitu se primésca nece unu cruceriu, nu, ci a facutu asia precumu a facutu și Marcu Curiu.

Vediendu Piru, că nu pôte înduplică pre Fabriciu nece de cum pre partea s'a, tare s'a superatu; și a cugetatu că dora cu fric'a mai iute va eși la cale. — Deci pre dîu'a următoria a lasatu că se asiedie într'unu cornu de casa unu elefantu, și se traga unu pariete de pânza înaintea lui, că Fabriciu se nu-lu veda dintr'odata. Éra candu se sfatuiáu ei mai bene, ôre-cene trasera parietele și remase elefantulu; atunci Piru, făcîndu-se că s'a spariatu a strigatu cătu l'a luatu gur'a, cugetandu că asia se va spariá și Fabriciu; dar' Fabriciu i-a dîsu: „Precumu nu m'ai potutu strică iericu aurulu teu, asia nu me poti spariá adî cu elefantulu teu!“

Ne mai avendu Piru ce face, se învôl că: cei prensi se se duca pre la jocurile loru — scîti cum avemu și noi Romanii, mai cu sêma primavér'a asia hîmitele: hore, nedeia, ruga și alte petreceri; inse dupa jocuri éra se se întôrca îndareptu, ce'a ce Romanii o si facura, aretandu că suntu ómeni, cari 'si tienn cuvîntulu.

Danila. Dara totu l'au batutu Romanii pre dusimanulu acel'a si l'au scosu din tiér'a loru?!

Preotulu. Fîii mei! Romanulu decandu e pre pamentu totu mereu a fostu mare și tare; numai pre noi este pôte blaste-mulu lui Domnedieu, că nu ne potemu unî in cugete, in pareri, in tóte lucrurile nóstre, nu, ci ascultamu câte unu jupanasiu, in care nece anim'a nu stă cum se cade. Pana candu aru trebui se punemu umeru la umeru și se facemu trebile nóstre, dupa cum ne spunu adeveratii nostri benevoitori; noi ce facemu? Ne certamu pentru popa și pentru dascalu, ne batjocurimu unitu pre neunîtu

si intorsu, ne certamu câte pentru unu copilandru cu 2—3 scóle, cá se lu aducemu popa in satu, cà ne lasa mai pre usioru decâtu clericulu, care a asudatu si flamânditu 16 ani la scóla, cá se póta fi preotu asia, precumu ceru vremile.

Nu de aceste ne trebue nóue, nu, cì se ne întielegemu la olalta cá Romani, cá unii de acel'asi sange; se nu ne uitamu, cà unulu este unitu altulu neunitu, cì se dícemu: Suntemu Romani, si cá Romani vremu a traí si a morí! fia unulu unitu, fia altulu neunitu, dara toti la olalta se fimu Romani si frati! — Atunci candu vomu face acést'a, credetí-me dragii mei, neme nu ne va mai portá de nasu, cì vomu stá falosi in petióre, si vomu dá pieptu cu ori-ce nèvala dusímanósa si reutatiósa!

Badea Joa nu. Audit'ati fetiori! Asia se ve portati, . . . asia se ínvetiati pre totu sufletulu de Romanu! — Dara fii bunu domnule Parente spúne-ne: ce s'a intemplatu cu Tarentulu?

Preotulu. Apoi, iubitiloru, Piru s'a mai batutu cu Romanii (279 a. Chr.) la Asculum, unde, cu ajutoriulu elefantiloru éra a invinsu, dara asia mare pierdere a avutu, in câtu a strigatu: „Inca numai o ínvingere cá acést'a si nu voi remané nece cu unu soldatu!“

In anulu urmatoriu (278) a fostu conducutoriu la Romani renumitul Fabriciu.

Fabriciu capetá o carte (epistola) dela mediculu lui Piru, in care mediculu cere dela Romani o suma de bani, si elu va otraví pre Piru, domnulu si stapánulu seu. Inse Fabriciu fu Romanu falosu si nu voi misielfi, cì lupta drépta, unde va invinge care va fi mai tare; asia dara epistol'a ace'a frumosielu o tramise la Piru cá se védia, la ce feliu de ómeni 'si íncredientiéza viétí'a. Piru candu a cetitu cartea intr'atát'a s'a misícatu de pré-marea bunetate de anima alui Fabriciu, câtu a dísu: „Precátu este de greu lucru a abate sórele dela calea s'a, pre atátu este de greu a abate pre Fabriciu dela ca-

lea virtutiei!“ — Pre medicu numai decátu l'a piedepsitu cu mórte; éra in semnu de recunoscintia catra Fabriciu, a tramisu acasa pre toti cei prensi, si la Rom'a a tramisu solia pentru pace. Rom'a i-a respunsu totu cá mai 'nainte: ca mai antâiu se ésa din Itali'a, apoi se vorbésca de pace.

Prin acestu respunsu, Piru a venitu in cornu de capra, si nu sciá ce se faca, s'ar' fi batutu: se temeá; s'ar' fi dusu din Itali'a: i erá rusíne; noroculu pre elu cá l'a chiamatu Sicili'a (insula, ostrovu subtu Itali'a) in ajutoriu. Asia-dara s'a dusu in Sicili'a si acolo a petrecutu doi ani, dupa doi ani éra a venitu in Itali'a si s'a batutu cu Romanii (la Beneventu, 275), inse acumu asia de tare l'au batutu Romanii, in cátu pre ascunsu a fugitu din Itali'a, éra in Tarentu a lasatu pre unu comandante cu numele Milo, acest'a a mai statu trei ani prin Itali'a, apoi insusi s'a rogatu de Romani, ca numai se-lu lase se mérga in pace, elu bucurosu lasa cetatea in man'a loru. Asia dara Milo s'a dusu dupa Piru, éra Romanii au cuprensu cetatea si cu ea tóta Itali'a dela Rom'a spre amédiadi.

Elia. O, frumosu s'au portatu Romanii; o, ce poporu stralucitu a mai fostu Romanii!

Preotulu. E adevératu fétulu mieu. — Deci din câte v'am spusu astadi poteti invetiá fórte multu, se fíti tari in credenti'a ace'a, cá déca aru intielege Romanii de adi, micu cu mare un'a, si s'aru uní ei la olalta, atunci nu este potere pre lume se-i póta înfrânge! Se scíe Romanulu de adi cáta potere jace in elu, n'ar' suferí pre neme se-i pórté usturoiu (aiu) pre sub nasu. — Fíti de ace'a credentia, cá voru vení tempuri mai bune si pentru noi, dara totu-odata grigiti, cá acele tempuri se ne afle gat'a: uniti si tari in nàdejdea venitoriului! Credeti ce díce cantarea:

**Romanu sum eu in potero,
Si Romanú 'n veci nu piero!**

Teodoru Petrisioru,
profesoriu.

Intrig'a si facerea de pace.

Nu fă intrigi nici una-data,
Cà e vicú prea urítu ;
Te feresce d'asta fapta,
Cá se nu fii urgisitu.

Scíi cà ce tte nu-ti place,
Nu e bene, sî-i oprítu :
Altui'a, ori cui a face,
Ér' facundu esti urgisitu.

Nu-ti uitá, cà nu-i mirare,
Lesne poti a si vedeá :
Vrajba, ca-a t'a 'n lucrare,
Chiar' asupr'a-ti a cadé.

Vedi pre cei ce suntu zavistnici,
Rei si ne'mpaciuitori, —
Toti cei buni le suntu protivnici,
Seau de densii fugatori.

Dá, nu fă tu invrajbire : —
Fugi d'astu viciu detestatu¹⁾ ;
Fà din ce poti înfratíre,
Cu scopu bunu si de laudatu.

Adu-ti totu-dé-un'a amente
De cuventulu celu faimosu²⁾ ;
De acele dulci cuvente
Ale Domnului Christosu :

„Fericiti cei ce facu pace
„Cà-ci, densii urmandu asia,
„Factнду ce Domnului place,
„Fíi ai lui se voru chiamá.“

C. Stefanide.

¹⁾ urgisitu. ²⁾ vestitu.

Insemnari folositorie.

Sapunu de casa fórté bunu póte gati ori-ce economá, déca va avé 17 $\frac{1}{2}$ litre de lesía, 3 chilogrami soda, 1 $\frac{1}{2}$ chilogramu varu sténsu, 4 chilogrami únsóre, si apoi acestea le va mestecá si fierbe la olalta asié : lesí'a se pune in o óla de fieru si se lasa se fiérba incetu unu patrariu de óra, se vérsa apoi in ea sod'a si se lasa cá se se topésca, mestecându-se pucinu, dupa ace'a se pune varulu si se mesteca la olalta unu patrariu de óra, in urma apoi se tórna si únsórea si se lasa se fiérba tóte impreuna, la unu focu asemenea, trei óre intregi mestecându-se neincetatu. Dupá trei óre sapunulu e gat'a si se póte torná in form'a in care voiesce econom'a se-lu aiba de exemplu in rude mai gróse seau mái subtíri s. a. — Déca voiesce econom'a se gatésca mai multu sapunu, pune mai multu din materiele aratate mai in susu, — la tóta intemplarea inse are a se indreptá dupa mesur'a de mai susu si a cumpení câtu trebue din o materia si câtu din ce'alalta, — pentru-cá punéndu din un'a mai multu si din alt'a mai pucinu decâtu se cuvene, cu greú va poté se faca cev'a sapunu de tréba, cì seau 'lu va face móle cá mamalig'a, seau tare cá pétr'a, la neci o intemplare inse nu va fi asia bunu cá si atunci déca se va indreptá dupa mesur'a de mái susu.

Óuele próspete se deosebescu fórté usioru de óuele celé vechi déca se punu intr'unu vasu cu apa. Celé próspete rémanu de-asupr'a apeí precandu celé vechi se cufunda. — Se mai potu deosebí si asié, déca se atingu cu limb'a amendóue capetele óueloru. La óuele celé próspete : vérfulu este rece, ér' dosulu e caldutiú ; precandu la óuele celé vechi si stricate acésta deosebire de temperatura nu se observéza.

Fetarea vaciloru multi o pândescu standu cu lampa le lumináte nopti intregi chiaru langa vac'a ce e de a fetá. Acést'a e o datena fórté rea, cà-ci ori-ce vaca pana ce vede pre

cenev'a langa ea, si cu atátu mai vèrtosu déca vede luminarea aprinsa — se întarita a-si tiené vitielulu in sene, — pentru ace'a e mai bene a pândí fetarea in ascunsu pentru de a nu fí vediuti de vac'a, ce e aprópe de a fetá.

Acést'a se póte observá (luá séma) si la gáini, candu voiescu a se ouá, — cà si ele se óua multu mai greu si mai tardiu, déca vedu cà se uita cenev'a la ele, — pentru ace'a si cérca celé mai ascunse locuri pentru ouare, si chiar' acelea cari s'au indatenatu a se ouá in casa inca cérca a se ascunde tragúndu catra sene vestímentele mai usióre, ce li-su de indemana.

Petele de vinu rosii din faciele de mésa se curatiescu deplenu, déca indata-ce s'au pètatu se fréca bene cu vinarsu si apoi se sapunescu bene si se spala in apa curata.

Sod'a este fórte folositória in economi'a de casa. Asié afora de ace'a, cà e o materiã de lipsa la facerea sapunului de casa, — prin ea se póte îndepartá mirosulu neplacutu alu untului si unsórei rãncede, — fasolea, mazerea si lintea fierbe mai iute si e mai móle déca se pune impreuna cu ele si pucina soda, — the'a si caféu'a se face mai tare si mai gustúsa déca punemu pucina soda in ap'a in care le fierbemu, — supa si ori-ce mancare înacrita 'si capeta indareptu gustulu celu bunu déca se pune in ele pucina soda.

Economia in nutirea cáiloru. Calulu alege firele celé mai bune din fênu, éra cealealte le risipesce si le lapeda in ogringi; asemenea nece ovesulu nu-lu sfarima totu, cì cea mai mare parte 'lu înghite numai asia. Pentru ace'a remanu dupa cáii atáti'a ogringi, pentru ace'a si galitiele nóstre scociorescu cu atát'a lacomía in locul unde au mancatu cáii. — Pentru de a se încungiurá acésta risipire de fênu si de ovesu e de lipsa se se taie maruntielu fênelu si apoi se se sfarime seau macine (mare : cá pàsatul) ovesulu si asié amendóue mestecundu-se cu paie (de ovesu de suntu) se se puna inaintea cáiloru. — Acestu modu de a se nutri cáii se

folosesce acumu de multu in Angli'a si in alte tieri mai luminate si e celu mai bunu, pentru-cà afora de-ace'a cà crutia pentru economia fôrte multu fênu si ovesu, totu-odata si pentru căi e multu mai nutritoriu si mai imputeritoriu, — pentru ace'a 'lu comendamu economiloru noștrii spre a-lu întrebuintiá.

Candu vit'a de jugu (bou, vaca s. a.) incepe a nu mancá si î-i curgu balele, se se ié din apoteca: brechweinstein (tartarus liturae stabiatus), glaubersalz (natrum sulfuricum) si flóre de pétra puciósa (flores sulfuris) — dupa ace'a se se puna intr'unu vasu farina de cucuruzu, si in ace'a se se amestece din brechweinstein (t. l. s.) o lingura mica (cu care se mananca caféu'a), ér' din cele alalte câte o lingura de mediulocu (cu care se mananca zam'a) si asié se se dè vitei bolnave se manânce. — Acést'a se se repetié-sca pana-ce vit'a se va vindecá si va incepe a mancá.

Laptele vaci atêrna multu dela nutrementulu cu care se tiene. Asia varz'a (curechiulu) dà laptelui unu mirosu nu prea placutu, — morcovulu î-i dà unu gustu căm amaru, — frundi'a vitiei de vinia 'lu face căm acru si pucinu untosu. — Lucern'a produce lapte cu gustu bunu, desu si untosu. Fênu lu si otav'a déca suntu bune asemenea producu lapte bunu si brânzosu. — Lapte mai grosu si mai untosu dáu vacile nutrite cu tarítie si cu crumpene mestecate cu tarítie.

In tempu de bóle lipicióse la animalele de casa e bine a li-se dá câtu de multa sare, pentru-cà prin acést'a ele capeta o potere mai mare de mistuire, 'su mai tari si mai sanetóse — si asia nece nu le ajungu asia usioru bólele celé lipicióse.

Crumpenele (cartofii, perele de pamentu) crescú chiaru si in pamentele celé mai rele numai se fie acelea bene lucrute si maruntíte. Candu nu se face grâu si cucuruzu (malaiu, papusioiu, porumbu), crumpenele potu înlocuí lips'a acestoru-a, cà-ci suntu fôrte bune sř nutritórie. Ori cum le vomu gati — fierte, cópte, prajíte, facute pane — ele suntu bune si usióre de

mistuitu. — Din ele se pôte face pane si deosebi, dar' mai buna pane se face déca se mesteca cu farina de grâu seu de cucuruzu. Economii nostrii voru face fôrte bene, déca voru cultivá mai multu crumpenele, ca asia in lips'a grâului si a cucuruzului se nu fie siliti a luá lumea in capu seu a-si cascigá nutrementulu de tóte dílele cu venderea mosieloru si a totu ce au la casa.

Dorerea capului.

(Spre întregirea celorlalte dise in Cartea a VI-a.)

Este unu feliu de dorere a capului, care se semtíesce numai in un'a diumetate a capului si e impreunata cu tuitur'a urechiei, dorerea si adese-ori rosírea ochiului, dorerea falcei si a dentíloru din ace'a parte; acésta dorere se numesce dorerea diumetatíei capului (migrena), si acést'a decumv'a s'a casiunatu prin recire grósnica si repede, e fôrte periculósa si pôte causá aprindere de creri, imbetatiune de capu si alte multe bóle rele si primesídióse, — se lecuesce usioru déca se iè indata la inceputu sub grigia, si anume: punendu-se bolnavulu in locu caldu se ié un'a lingura de cafea neprajíta dar' bene uscata, si sfarímandu-se bene in una piulítia (mojeriu) se pune in un'a glagia de o litra si se tórna pre ea apa mai fierbendu si se lasa asia pana-ce se recesce mai de totu, se ié apoi din zam'a acést'a, si încátu se pôte totu pre stomachulu golu se dà bolnavului câte cu unu paharelu, calculându ca, câte un'a glagia de o litra se fía destula pre o dí, ce'a-ce apoi se repetíesce si in díu'a a dóu'a de mai e de lipsa; e bene a bé acésta zama baremi cu un'a óra înainte si cu dóue-trei óre dupa mancare, la totu casulu pre stomachulu golu seu baremi nu pré îngreunatu.

* * *

Pentru lecuírea deplenu a ori-ce dorere de capu ori de ce feliu ar' fi ace'a — din lontru seu din afora, junghiatória seu

îngreunatória, încordatória seau sbocotitória, in întregu capulu seau numai in un'a parte a aceluia — nu potemu îndestulu recomandá folosirea apei de sementia de bradu, care se face asia, cá se iéu pana in 15 fire sementia de bradu si acelea se sfaríma pucinu, dar' nu asia cá se se faca farina, si ponendu-se intr'unu pacharu de apa, se bé la olalta cu ap'a demanétia, la amédiadi si sér'a cá cu câte un'a seau baremi diumetate óra inainte de mancare, acarei'a folosíre inse nu trebue intrerumpta indata ce trece dorerea capului, cí se se urmeze in dóue septemani pentru a trece de totu; — ce'a ce inse va folosí mai cu securitate, déca patimasii in dorere de capu 'si voru face síesi perini (si in cátu voru poté sí matratie) implute cu paie de ovesu maruntiate si pre acelea se voru culcá — neci candu folosindu perini seau ascernuturi cu pene. Si acést'a stramutare a perineloru si ascernuturiloru de pene cu perini, madratie si preste totu ascernuturi de paie de ovesu maruntiate e de ajunsu pentru a aliná si in urma pentru de a delaturá de totu dorerea capului — ori-cátu de învechita si grea ar' fi ace'a. — Pentru ace'a rogámu pre parenti, cá pentru a scutí pre pruncii loru de ori-ce bóla de capu, mole síre si alte multe morburi rele, se nu-si învetie pruncii cu ascernuturi prea moi, — cí se-í culce pre ascernuturi facute din paie de ovesu maruntiate, seau candu de-acestea nu suntu, atunci recomandámu — totu cu asemenea resultatu — pánusile (frundie) de cucuruзу (papusíoiu); — éra patimasii de doreri de capu pre langa întrebuintiárea a ori-ce lécu se întrebuintiéze si ascernuturile atátu de corespondietórie — bune si sanetóse — de paie de ovesu maruntiate.

Aceste ascernuturi scutescu pre omu de ametiri si imbetatiuni de capu, si de doreri de denti si de multe doreri de capu si totu-odata dáu odichna lina si neturburata de vise fantastice si aretari diavolice.

Adeveruri si invetiaturi.

Unu tata betranu si avutu 'si impartí intrég'a s'a avere între fiii ce-i aveá. — Singuru unu diamantu tienù pentru sene dicundu : cà-lu va dá aceluia dintre fiii sei, care se va face demnu de dinsulu prin vre-o fapta nobila. — Fetiorii cá se-lu póta dobandí caletoríra unulu intr'o parte, altulu într'alta parte si alu treilea érasiu într'alta parte, si dupa trei luni se re'ntornarà toti-trei si spuse fiacare tatalui seu câte o fapta ce au facutu-o ei.

Celu mai betranu dîse : Unu streinu 'mi încredentià mie tóta averea s'a fora neci o scrisóre ; si eu i-o dedùî îndareptu nevatemala. -- Spuneti nu e ast'a fapta nobila ? Fíiule ! — i dîse tatalu — ai lucratu dupa-cum a trebuitu ; care lucréza alt'mentrea e omu blastematu. Fapt'a-ti e buna, dar' nu e nobila. — Alu doilea (celu de mediulocu) dîse : Candu caletoriám vediùiu pre unu copilu cadiendu in lacu ; eu 'lu scoseiu precandu erá aprópe se se ínece. Tu fíiule — dîse tatalu — ai facutu ce'a ce e detorí'a fiecarui omu. — Celu mai teneru dîse : Inamiculu (protivniculu) meu erá la turma, se culcà langa o afundíme ínfioratória si adormì. — Erámu chiaru langa densulu ; se întórse spre afundíme si acum'a erá se lunece in diosu, si se se sfarime, eu 'lu opríu cu periculu vietiei mele si asia 'lu scapáiu de mórte. — Vîno fíiule — strigà tatalu — alu teu e diamantulu, pentru-cà atunci e anim'a nobila, candu e buna si cu inamicii sei !

Se remanemu fora fii o mame, dar' se nu remana patri'a
in man'a hotíloru. Mercantini.

G. Misailu vorbindu despre trecutul Romaniloru dîce :

Spunà-ti mortii din mormentu

De suntu omu, ori de nu sântu !

Pagub'a cea de antaia e cea mai ieftíña. — Proverbiu vechiu.

Cu minciun'a boerésca treci in tíer'a ungrésca. Proverbiu.